

Juryrapport

In het Poesjkinjaar 1999, tweehonderd jaar na de geboorte van de beroemde Russische dichter besloot uitgeverij Papieren Tijger samen met vertaler Hans Boland om het volledige werk van Poesjkin te gaan vertalen en uitgeven. Voorwaar een uiterst ambitieus en dapper plan. Is immers niet Poesjkin de dichter van wie de mare gaat dat hij onvertaalbaar zou zijn? Poesjkins specifieke toon en stijl zouden niet of nauwelijks in een andere taal zijn om te zetten.

Vertaalbaar of niet, het genie van Poesjkin is zo groot dat vertalers zijn werk onmogelijk kunnen negeren. Langzamerhand is er dan ook een flink deel van Poesjkins werk in het Nederlands beschikbaar gekomen. Pionier was Aleida Schot die verhalen, gedichten en een kleine tragedie van Poesjkin publiceerde en (in 1968) het boek *Van en over Poesjkin*. Uiteraard werd Poesjkin ook opgenomen in de Russische Bibliotheek van Van Oorschoot. Eerst, dat was al in 1958, verscheen een deel proza en drama, dertig jaar later volgden het tweede, dubbeltalige, deel met de roman in verzen *Jevgeni Onegin* in de vertaling van W. Jonker en het derde deel met brieven, bezorgd door Karel van het Reve. Diezelfde Karel van het Reve vertaalde met Leidse studenten Poesjkins *Het schot* en het drama in verzen *De bronzen ruiter*. De vertalerscombinatie Van Stekelenburg en Frans-Joseph Van Agt publiceerde eveneens een vertaling van *Jevgeni Onegin* en datzelfde deed in België Michel Lambrecht (1995). Van Agt kreeg in 1997 de Aleida Schotprijs voor zijn vertalingen van poëzie van Poesjkin.

Hans Boland heeft het nu dus op zich genomen het complete werk van Poesjkin in het Nederlands om te zetten.

Negen delen zal dit verzameld werk beslaan en twee delen zijn er tot dusverre gepubliceerd. Het eerste deel, *De novellen in verzen*, verscheen in 1999. In datzelfde jaar publiceerde Boland een biografische essaybundel over Poesjkin: *Russische zon*. In deze uitgave zet Boland Poesjkin neer als een van de grootsten van de Europese cultuur, te vergelijken met een andere even geniale grootheid: Mozart. Het tweede deel van het verzameld werk, *Vroege lyriek*, dat vorig jaar uitkwam, was voor de jury van de Aleida Schot-prijs, die het werk van Boland natuurlijk kende, aanleiding diens vertaalprestaties aan een extra grondig onderzoek te onderwerpen.

Vroege lyriek – het eerste deel van drie delen lyriek – bestrijkt de Petersburgse periode van de dichter, de jaren 1813 tot 1820 en bevat alle poëzie die Poesjkin in die periode geschreven heeft. In 1811 was Poesjkin toegelaten tot het Keizerlijk Lyceum in Tsarskoe Selo, vlakbij Sint Petersburg. Op dat lyceum schrijft hij al gedichten die verrassend goed zijn. Hij experimenteert met alle mogelijke versvormen, met metra en rijmschema's, met verschillende thema's en gaat de clichés van de literatuur van zijn tijd met frisse ironie te lijf.

Vijftien is Poesjkin als hij het gedicht 'Aan een bevriend dichter' schrijft; het ademt een jeugdige bravoure:

Ook jij, Aristos, durft Apollo te belijden
En Pegasus – een paard met nukken – te berijden?

Je jaagt op lauweren langs een gevaarlijk pad
En daagt je critici vermetel op de mat!

Bolands vertaling heeft een zelfde lichtvoetigheid en speelsheid als het origineel. Het thema van het 'gevaarlijke pad' van de dichtkunst wordt door Poesjkin verder uitgewerkt. De weg van de dichter blijkt geen gemakkelijke:

Als ik besloten heb, zal ik geen duimbreed wijken:
Mijn keuze is de lier, zij zal mijn noodlot blijken.
De wereld oordeelt maar, als zij het beter weet.
Scheld maar en wees maar boos. Ik ben en blijf poëet.

Veel geldelijk gewin voorziet de jonge dichter niet van zijn professie:

Geloof je dat bij jou, als volksdichter, meteen
Onmetelijk veel geld en goud zal binnenstromen?
Je rekent toch niet op een veilig staatsinkomen?
Je droomt van schatkisten en van een rijke dis,
Van luiheid en genot? Dan heb je het goed mis.
Want schrijverschap zal zich met rijkdom niet bewijzen
En het belooft bepaald geen marmeren paleizen
En ook geen klinkend goud, een hele kelder vol.
De dichter krijgt een hok op zolder of een hol [...]

De ster van de jonge Poesjkin was in het literaire Petersburg snel rijzende. Reeds gevestigde dichters beseften dat ze een bijzonder talent in hun midden hadden. Het verhalende gedicht *Roeslan en Ljoedmila*, verschenen in 1820, maakte hem in één klap beroemd. De grote dichter Zjoekovski schonk Poesjkin zijn portret met de inscriptie: 'Aan de overwinnaar-leerling van zijn overwonnen leermeester op de hoogplechtige dag waarop hij zijn poëem *Roeslan en Ljoedmila* voltooide.' Behalve van zijn mededichters trok de jonge dichter echter ook de aandacht van de autoriteiten. Gedichten van Poesjkin waarin hij zich richtte tegen de tsaar of tegen de slavernij werden niet gepubliceerd maar circuleerden in manuscript. In 1817 schreef Poesjkin zijn ode 'De vrijheid'. Hierin 'bejubelt' Poesjkin dit grote, in Rusland zo zeldzame goed:

Haar wil ik prijzen, in de geest
Van Frankrijks glorie, die in tijden
Van grootse rampspoed onbevreesd
Juist haar in hymnen bleef belijden.
Tirannen, windbuilengebroad,
Beef! Want de kansen zullen keren:
Het slavenvolk zal zich verweren.
Gevallenen, sta op, vat moed!

Even later spreekt de dichter over: ‘onwettigheid, sadisme, voosheid: / de knoet, geweld, moreel verval.’ Een reactie van de tsaar op dit en soortgelijke gedichten kon niet uitblijven. Alexander I liet Poesjkin overplaatsen naar het zuiden van Rusland, waar hij zes jaar zou blijven en de poëzie schreef die in het volgende deel van Bolands vertalingenreeks, *Lyriek uit ballingschap*, zal verschijnen.

Bolands vertaling is behoorlijk vrij, maar hij weet de toon en de geniale veelzijdigheid van Poesjkin, de mengeling van spot en ernst uitmuntend te treffen. De vertaler geeft blijk van een groot creatief vermogen bij het omzetten van Poesjkins Russisch (begin negentiende eeuw ten slotte, de tijd van onze Bilderdijk!) in een vrolijk, snel, soms gewaagd, maar heel goed passend en buitengewoon eigentijds Nederlands. Boland kan voortreffelijk uit de voeten met de superieure verstechiek van de dichter; de kracht, soepelheid en sprankeling van het origineel gaan in de vertaling niet verloren.

Kleven er nergens smetjes aan deze prestatie? Naast lof voor de vertaling plaatst de jury enige vraagtekens bij het commentaar van de vertaler op de gedichten. Je verwacht daarin, misschien wel juist omdat de vertaling zo goed is en dus genoeg heeft aan zichzelf, geen malicieuze opmerkingen over tijd- en vakgenoten. Ook begrijpt de jury niet helemaal waarom de voornaam van de Russische dichter niet prettig als Alexander wordt geschreven maar tot een tongbrekend Alexandr wordt vervormd. Maar dit alles valt weg tegen de van moed getuigende en zeer geslaagde poging het werk van deze belangrijke dichter in het Nederlands in zijn totaliteit gestalte te geven. De jury wenst Hans Boland veel succes bij zijn vertaling van de volgende zeven delen van Poesjkins *Verzameld werk* en draagt hem graag voor voor de Aleida Schot-prijs 2003.